

GUNNAR HÖKMARK:

Köbladet

Den gröna stencil som Stockholms socialförvaltning tillställer småbarnsföräldrar – Köbladet – har fått Gunnar Hökmark att reflektera över hela det svenska välfärdssystemet.

Köbladet skulle kunna vara en samlad redovisning över hela detta system som konsekvent satt den enskildes rätt och valfrihet på undantag till förmån för den politiska maktens ideala strukturer.

Gunnar Hökmark är moderat riksdagsledamot för Stockholms län.

Framför mig har jag en grön stencil. Det är den offentliga välfärdsbyråkratins kommunikation med oss barnföräldrar på Södermalm i Stockholm. Som om avsändaren ville klargöra relationerna mellan myndigheten och mottagaren, och samtidigt ge en bild av den offentliga sektorn i Sverige 1989 är den gröna stencilen betecknande nog döpt till "köbladet".

Därmed kommer också det enkla faktum till uttryck att Sverige tillämpar planhushållning för att ta hand om våra små barn. Behovet att kunna planera barnomsorgen är mycket riktigt ett av de mer centrala motiven för den folk- och bostadsräkning 1990 som riksdagen beslutat om. I en tid då planhushållningens misslyckande är uppenbart får vi därigenom ett perspektiv på den svenska barnomsorgens svårigheter.

När jag i tidningen läser om den gamle mannen som uppgivet suckar att det inte längre spelar så stor roll att höftledsoperationen uteblivit eftersom han nu, efter 10 års köande, är så nära döden, slår det mig dessutom att "köbladet" skulle kunna vara namnet på en samlad redovisning över det svenska välfärdssystemet som konsekvent satt den enskildes rätt och valfrihet på undantag till förmån för den politiska maktens ideala strukturer.

I "köbladet" skulle vi då kunna få information om de andra delar av vår välfärd som stat och kommun lagt under sig. Lärsarna skulle var många. Men i det "köblad" som jag har framför mig handlar det ännu bara om barnomsorg. Jag får veta att jag kan ringa en telefonsvarare för daghemskön, för att där få reda på kötid och aktuella placeringar.

Personliga frågor får jag däremot ställa

mellan 08.30-10.00 varje dag. Visserligen inte på onsdagar. Jag skall då fråga efter en av tre personer, beroende på vilket planområde jag tillhör. Tydligare än så kan det inte klargöras att jag är ett objekt för andras åtgärder beroende på var jag bor istället för ett subjekt som själv väljer beroende på vad jag vill. I "köbladet" står det följdenligt inget om vilka möjligheter vi föräldrar har att välja hur och av vem våra barn skall bli omhändertagna. Det

Sverige tillämpar planhushållning för att ta hand om våra små barn.

beror på planområde och placering. Vi får däremot veta vilka planområden vi tillhör samt att plats i annat planområde under vissa omständigheter ibland kan erbjudas. Vi får trösta oss med att informationsmöte för "köföräldrar" brukar anordnas en gång om året. Där ges också möjlighet att ställa frågor och komma med förslag. Det är såvitt jag kan förstå den "brukar-medverkan" som blev resultatet av Bo Holmbergs förnyelse av den offentliga sektorn.

Vad är nu egentligen "köbladet" uttryck för? Jo, *för det första* har jag som förälder ingen möjlighet att inom den offentliga finansieringens ram kunna välja vem eller vilka som skall ta hand om mina barn. *För det andra* har jag ingen som helst rätt att verkligen få barnomsorg för de pengar som jag genom min skatt betalat. Finns ingen plats blir det allt till att vänta. Tänk tanken att någon betalat till ett privat barndaghem och efter betalningen fått beskedet att det tyvärr inte fanns någon plats!

För det tredje erbjuder kommunen,

trots den stora skalan, för lite barnomsorg för alltför mycket pengar. Det finns ingen annan barnomsorg som är så dyr som den kommunala trots att den för mig, efter att jag betalat skatten, är den billigaste. Därför finns det inte tillräckligt med platser. Den kommunala barnomsorgen leder därför till en ekonomisk diskriminering av vissa kommuninvånare. En småbarnsplats kostar 100 000 kronor medan en vanlig daghemsp plats i snitt kostar 60 000. En tvåbarnsfamilj som fått daghemsp plats åt båda barnen kan förutom dubbla inkomster tillgodogöra sig en offentlig subvention på 120 000 kronor medan den familj som inte fått plats eller som vill ha någon annan typ av barnomsorg kanske inte får dubbla inkomster och definitivt inte några 120 000 kronor. Denna ekonomiska diskriminering är knappast något exempel på kommunal likabehandling av medborgarna.

Vågar ministern experimentera?

För det fjärde snedvrider den offentliga barnomsorgen föräldrarnas valsituation så mycket att det faktiskt går att distribuera ett "köblad" som mottagaren intresserat läser. Det är nämligen få som klarar av att finansiera en annan barnomsorg än kommunens när man genom skatten redan betalat kommunens. Var och en kan däremot fundera på hur många föräldrar som skulle anlita kommunens barnomsorg om de först fick pengarna i handen. Hur många skulle med sina 100 000 i handen ringa mellan 08.30 och 10.00, utom onsdagar, för att få reda på var man står i kön? Hur många skulle välja kommunal barnomsorg om de på likvärdiga villkor kunde välja mellan

alla andra alternativ med 60 000 kronor i handen? Skulle Bengt Lindqvist, vår barnomsorgsminister och överste köbladsansvarige våga pröva experimentet?

Det här tankeexperimentet har ofta gjorts med Operan. Hur många skulle verkligen gå in och köpa en biljett för det fulla priset om de fick den statliga subventionen i form av några hundralappar strax vid ingången? Men parallellen är orättvis mot Operan. Med Operan kan man trots allt säga att det finns ett visst självändamål, det finns nationella motiv för en svensk nationalscen som går utanför den enskilde besökarens prioriteringar. Kommunala barndaghem är däremot inget självändamål för någon annan än för dem som så lysande döpts till daghemsstalinister.

Privata alternativ?

De senaste åren har frågan om privata alternativ inom barnomsorgen skall tillåtas eller ej diskuterats. Socialdemokrater har för sin del förtalat de privata alternativen så gott de kunnat samtidigt som man historiskt har betraktat föräldrarna som diletanter. Men om man inte accepterar de socialistiska utgångspunkterna att barnen är en kommunal angelägenhet och att välfärd skall vara offentlig borde det gå att föra en diskussion om det överhuvudtaget finns någon anledning till att kommunerna bedriver barnomsorg när andra kan göra det bättre?

Det låter sig sägas att det ingår i valfriheten att man skall kunna välja mellan kommunal och privat barnomsorg. Det vore onekligen i sig ett välkommet framsteg. Men det är ett resonemang som påminner om debatten om blandekonomin

och den statliga näringspolitiken under 60- och det tidiga 70-talet. Det sades då att det var bra med en mix av olika typer av ägande. Problemet då, och problemet i dag, är att det offentliga ägandet och den offentliga verksamheten sker med hjälp av skattemedel som vi alla är tvingade att bistå med. Det blir därför ingen likvärdig tävlan mellan olika alternativ eftersom några av alternativen finansierar de andra. Kommunala frisörsalonger eller kommunala livsmedelsbutiker skulle av motsvarande skäl inte öka medborgarnas valfrihet. De skulle visserligen erbjuda kommunala alternativ men de skulle inte ge oss någon frihet att själva välja om vi skulle betala dem för deras tjänster.

Inget för kommunerna

Det finns få utanför den närmaste intressesfären som hävdar att kommuner är bra på att entusiasmera personal och administrera människors egen välfärd. Barnomsorg i kommunal regi fungerar ungefär lika bra som annan kommunal verksamhet. Och kommunernas meriter i organisationsledning är inte bättre än att tanken på att låta dem expandera sin verksamhet till andra delar av vår välfärd, till exempel till tillverkningsindustri eller dagligvaruhandel, framstår som absurd. Ändå har de, med små inskränkningar, monopol på en av de allra mest känsliga och centrala delarna av människors välfärd.

Barnomsorg kräver mänskligt engagemang, personlig motivation och kreativitet. Dessa egenskaper stimuleras knappast i offentliga strukturer. Istället har de lättast att utvecklas i småskaliga och informella strukturer. Barnomsorgen administreras emellertid i Sverige som om det

vore något storskaligt och formellt. De som kommer i kläm är de som arbetar med barnen. Deras engagemang beror på vilken möjlighet de har att bestämma, deras motivation av hur de belönas och vilket ansvar de får. Deras möjlighet att få uttryck för sin kreativitet står i en direkt relation till hur mycket de själva bestämmer. Det är därför ingen tillfällighet att den offentliga barnomsorgens kris till mycket stor del är en personalkris.

Föräldrarna saknar inflytande

I och med att barnomsorgen gjorts till en kommunal angelägenhet har den i minskande utsträckning blivit föräldrarnas. Familjens barnomsorg bestäms i riksdagens socialutskott, i kommunfullmäktiges sammanträdesrum och genom byrå-assistenternas, intagningsassistenternas och socialsekreterarnas korridorssamtal. De som har minst att säga till om är de som berörs mest av verksamheten, nämligen barnen, föräldrarna och personalen.

En annan konsekvens av den kommunala barnomsorgen är att den framtvingar en utbyggnad av den dyraste barnomsorgen utan att någon kan hävda att det är just den som efterfrågas. Den kommunala barnomsorgen kostar redan i dag uppemot 25 miljarder. En utbyggnad till det som kallas full behovstäckning kommer att kosta ytterligare 3,5 miljarder. Skulle alla barn få del av den kommunala barn-

omsorgen skulle detta kräva åtminstone 10 miljarder till. Samtidigt vet vi att en lång rad andra krisområden i vår välfärd, t ex äldreomsorgen, kommer att ställa omfattande krav på skattemedel. Sker dessutom inga förändringar inom ramen för våra andra välfärdssystem kommer dagens välfärdskris att framstå som en idyll mot slutet av 90-talet. I det perspektivet är det osäkert om vi under kommunal regi kommer att klara en mänsklig barnomsorg under 90-talet.

Den avgörande frågan är därför om kommunerna skall ha rätt att med skattebetalarnas pengar bedriva en verksamhet som de så uppenbarligen inte är lämpade för. Rent principiellt bör det offentliga inte ägna sig åt det som andra gör bättre. I stället bör man se till att klara det som ingen annan kan göra. Barnomsorg är en del av vår normala välfärd. Den är inte uppbyggd kring någon motsvarighet till skolplikten, som motiverar kommunalt engagemang i skolan, eller motiverad av den gemensamma hjälpen till den som råkat illa ut, som motiverar vissa andra kommunala verksamheter. De pengar som i dag går till den kommunala barnomsorgen borde därför gå direkt till föräldrarna genom särskilda barnavdrag eller genom att pengarna följer barnen. Genom att frigöra barnomsorgen från den offentliga byråkratin kan vi få en barnomsorg som är till för små barn och inte för stora kommuner.